

velika nastane; čez daljne 3 dni se gnojni mehurji, ki imajo v sredi luknjico, začnejo sušiti in grinte počasi odpadajo. Bolezen traja 21 do 28 dni. Hudi nasledki, katere ta bolezen zapusti, so: grčava koža, izguba pogleda, večkrat sledi jetika.

Gute imajo sedež bolezní v goltancu, i se s tem ločijo od dolí popisane davice. Bolnika bolí grlo in ne more požirati, smrdí mu iz ust, slíne se mu cedé iz ust in vrat zunanje zateka. Ta bolezen je jako nalezljiva in posebno otrokom nevarna.

Škrlat obstoí navadno z gutami v zvezi v tem, da postane koža po vsem životu rudečeskrlasta in se olupí po prestani bolezní, kakor poseja. Škrlat je nevaren zavoljo sledeče splošne vodenice i zavoljo spremljajočih gut.

Davica sedí v jabelku ali duhalniku in je navadno otročja bolezen. Bolnik je hripav ali izgubi glas sčasoma čisto in posebno v noči ga tuleč kašelj popade, mu sapo zapira, dokler včasí čevkasto kožico izhita.

Vročinska bolezen nastane od pokvarjenih jedí, in slabe pitne vode, posebno ako se pitna voda z nesnago pokvari. Znamenja te bolezní so v začetku laksiranje, huda glavna bol, posebno v čeli; bolnik ne mara ničesa, ima hudo vročino in strašno žejo, ter tudi ogluší. Večkrat se primeri, da bolnik popolnoma ob zavest pride ali pa mami. Bolezen traja 13 do 30 dni. Typhus mnogokrat um oslabi, lasje izpadajo in ljudje slabo slišijo. (Dalje prih.)

Knjiga Slovenska.

§. 15.

Kršćanstvo je Slovenom došlo od treh strani:

Od latinske, iz Rima, deloma čez Akvilejo (Oglej), deloma čez Salono (Solin) in Sirmijo (Srijem), po duhovnikih latinskih in laških. Z latinsko službo božjo so le-ti razširjali latinsko besedo, ktere polna je cerkvena slovenščina.

Od nemške strani, vzlasti iz Solnograda, Pasova, Rezna, po mašnikih frankovskih in bavarskih. Tudi ti so cerkveni jezik mnogotero spremenili, da imamo v njem še sedaj skoro brez števila latinskih besedí v nemški obliki in navadi. Sicer so nam Slovencem po njih došli vendar spomeniki Karantanski ali Brizinski (monumenta Frisingensia).

Od grške strani, iz Carigrada, po svečenikih grških in slovenskih. Ti so s slovensko službo božjo razširjali slovensko besedo ter ustanovili književnost staroslovensko. Zgodilo se je to v devetem stoletju, najprej po sv. Cirilu in Metodu, ktera sta tako postala blagovestnika slovanska.

Zgodovina sv. Cirila in Metoda je vsem Slovanom velike pomembe; pa je sedaj tudi dokaj znana — vzlasti, kar smo l. 1863 obhajali tisočletnico njunega prihoda na Moravsko, l. 1869 smrti sv. Cirila in l. 1885 smrti sv. Metoda. Po slavnih sbornikih in obširnih spomenikih, po knjigah, listih, časnikih in raznih narodnih glasilih so hvaležno opisovali njuno življenje in delovanje vsi rodovi slovanski. Da molčim o pisateljih starejših, ki so na pr. Dobrovský, Kopitar, Šafařík, Vostokov itd., naj oménim le nekerih novejših in nam bližnjih virov p.: Rački (Viek i djelovanje . . I. II. 1857. 1859; Pismo slovjen. 1861), Tisućnica . . u Zagrebu, Zlati Vek v Ljubljani, V. Štulc, Bílý — Majciger (1863), M. Procházka, V. Sasínek, Gínzal, Hergenröther, M. Majar (1863 — 1885), Sborník Velehradský itd. itd. Posebej naj imenujem dva slovenska spisa novejša, ktera vestno naznanjata vse druge potrebne vire, in to sta: „Razširjava kristjanstva med Slovenci“. Spisal A. Fekonja v Letopisu Matice Slovenske 1882 — 84, pa: „Spomenica tisočletnice Metodove smrti“. Spisal dr. Fr. Kos. V Ljubljani 1885.

8° str. 174 (Viri. Životopis sv. Cirila in Metoda. Slovenska zemlja v devetem stoletji. Zgodovinske razprave. Opazke).

§. 16.

Jako znamenita je vzlasti nam katolikom poslanica „Grande munus“, ktero je o naših verovéstnikih véliki papež Leon XIII. priobčil 30. sept. 1880, in ktera ima v sebi že nekaj zagonetek sedanjim in prihodnjim učenjakom slovanskim. Iz nje naj posnamem na pr. tole:

Ciril in Metod prava brata, v Solunu iz prav imenitne rodovine, podala sta se mlada v Carigrad na učenje ter sta v znanstvih hitro napredovala, vzlasti Ciril, da so ga iz posebne časti zvali modrijana (filosofa). Metod se umakne kmalu v samostan, Ciril pa dobi versko poslanje med Kozare v Tavriški Kerzonez (Krim), kjer najde ostanke sv. Klemenca I. papeža mučenca, in se po srečno opravljenem poslu svojem vrne v Carigrad ter za Metodom v samostan Polihronov (Polychronis).

Kar se je pri Kozarih storilo, zvé Rastislav, knez Moravski, in tudi poprosi v Carigradu verskih blagovestnikov. Cesar Mihael III. mu nakloni Cirila in Metoda. Podasta se skozi Bolgarijo, povsod razširujeta sv. vero, v Moraviji slavno sprejeta delujeta z najboljšim vspehom. Papež Nikolaj I. ju pokliče v Rim. Po smrti njegovi ju papež Hadrijan II. častno sprejme, s svetinjami sv. Klemenca, ter posveti oba za škofa, več učenecem pa podeli razne svete redove. Ciril v Rimu umre 14. febr. 869 ter je slovesno pokopan naposled v cerkvi sv. Klemenca. Nato se vsled volje in pooblastila papeževega Metod vrne na Moravsko v svojem apostoljskem delovanju, ima pa velike težave s Svetopolkom, kateri je Rastislava nasledoval, mora v pregnanstvo, a rešen iskreno podučuje in doseže, da knez jame popravljati storjene napake.

„Spomina vredno pa je, da čuječa ljubezen Metodova prestopivši meje Moravske, kakor je bila za življenja Cirilovega segla do Liburncev in Serbov, je zdaj objela tudi Panonce, katerih kneza, Kocelja po imenu, je on podučeval v katoliški veri ter ohranil v podložnosti, in Bolgare, ktere je z njihovim kraljem Borisom vred vtrdil v krščanski veri, in Dalmatince, s kterimi je delil ter se vdeleževal nebeških skrivnost, in Korotance (Carinthios), pri kterih se je premnogo trudil, da bi jih pripeljal k spoznanju in češčenju edinega pravega Boga“.

Imel pa je sveti mož pri tem mnoge sitnosti. Tožili so ga zarad slovanskega jezika pri svetih opravilih, češ, da je sumljiv tudi v veri. Papež Janez VIII. ga pozove na odgovor, in Metod se l. 880 opraviči tako slavno, da mu papež prav rad potrdi nadškofovsko oblast, pridá nekaj škofov na pomoč v poslovanju med Slovani, ter ga pošlje s častnimi pismi nazaj na Moravsko. Metod trpi in dela neumorno, in skoro se pokaže sad njegovega prizadevanja.

„Ker ko je bil h katoliški veri pripeljal najprej českega kneza Bořivoja on sam, potem pa njegovo ženo Ludmilo s pomočjo nekega duhovnika, je v kratkem dosegel, da se je krščansko ime na dolgo in široko razširilo med tem narodom. Ravno o istem času si je prizadeval luč evangelija zanesti na Poljsko, in ko je bil sredi skozi Galicijo tje došel, vstanovil je škofovski sedež v Levovu. Od ondod je odšel v Moskvo, kakor nekteri poročajo, ter je vstanovil škofovsko stolico v Kijevu. S temi gotovo nezvenljivimi lavorikami vrnil se je k svojim nazaj na Moravsko, in ko je čutil da se mu bliža zadnja ura, zaznamoval je sam svojega naslednika, ter je opominjal duhovnike in ljudstvo v poslednjih naročilih k čednosti, potem pa se prav mirno ločil od življenja, ki je bilo zanj pot v nebesa (6. apr. 885). — Kakor za Cirilom Rim, tako je za umrlim Metodom žalovala Moravska, zgubljena pogrešala in mnogotero častila njegovo truplo“.

Nato kaže Leon XIII., v kako živi zvezi sta bila oba blagovestnika z rimsko cerkvijo, omenja pisma Janeza VIII. o rabi slovanskega jezika v službi božji; pravi, da so pred drugimi Rastislav, Svetopolk, Kocelj, sv. Ludmila in Bogoris skusili posebno ljubezen naših prednikov po okoliščinah zadev in časa; našteva, koliko skrb so rimski papeži imeli po smrti Cirilovi in Metodovi za narode slovanske na pr. za Bolgare, Bošnjake, in Hercegovce, za Srbe, Dalmatince in Liburnce, vzlasti po cerkvi Sremski (Sermiensi) itd. Slednjič določuje, naj se god sv. Cirila in Metoda po vsej katoliški cerkvi stalno obhaja 5. julija, in naj se svetnika slovanska prosita, da z milostjo, ki jo pri Bogu imata, krščanstvo na vzhodu varujeta, ter katoličanom izprosita stanovitnost, razkolnikom pa voljo se zopet zediniti s pravo cerkvijo (Vid. Encyclica „Grande munus“. Editio slavica polyglotta. Praga 1881).

§. 17.

Po krščanstvu došlo je Slovenom i pravo pismo, prvo pismenstvo ali slovstvo. O tem kaže „Encyclica Leonova“ na pr.: „Da je Moravsko ljudstvo prav zadovoljno sprejelo vero v Jezusa Kristusa, k temu ni malo pripomoglo znanje slovanskega jezika, katero si je bil Ciril prej pridobil, in mnogo je pomagalo tudi sv. pismo obojnega zakona, katero je ljudstvu v njegovem lastnem jeziku predstavil. Zato se ima ves slovanski narod možu prav veliko zahvaliti, ker od njega ni prejel samo dobrote krščanske vere, ampak tudi posvetne omike (civilis humanitatis); kajti Ciril in Metod sta prva iznašla črke, s katerimi se jezik slovanski piše in izraža, in zategadelj se ne imenujeta zastonj pričetnika tega jezika (nam Cyrillus et Methodius principes inveniendi fuerunt ipsas litteras, quibus est sermo ipsorum Slavorum signatus et expressus, eaque de causa ejusdem sermonis auctores non immerito habentur)“.

Velike pomembe zdí se meni v tem óziru pisemce bolgarskega meniha — črnorizca Hrabra, ki je bil vrstnik neposrednjih učencev in pomočnikov sv. Cirila in Metoda ter je živel za carja Simeona († 927). Omenja se v prejšnjih stoletjih tu in tam, vzlasti pa od l. 1824, kar je v Moskvi priobčil je Kalajdovič. Slovenje še pogani so pomagali si s črtami in rezami; krščeni pa so skušali za silo pisati slovénsko besedo z rimskimi in grškimi pismeni, dokler jim svet mož, Ciril, stvoril pismena slovénška, preloži knjige, z bratom Metodom, v dobi, katero na tanko pové. Piše namreč Hrabar:

„Krústivše že se Slovène rimskami i grúčiskymi pismeny náždaahú se pisati slovénškú rěč bezú ustroenia . . Po tomú že . . Bogú . . pomilovavú rodú slovéniskú, posla imú svétago Kostantina filosofa, naricaemago Kirila . . i sùtvori imú pismena tri deséte i osmí, ova ubo po činu grúčiskyhú pismenú, ova že po slovénistěi rěči . . — Ašte li vùprosiši slovéniskyje bukarje, glagolje: Kto vy pismena stvorilú estí, ili knigy prěložilú? To vši vèdětí, i otvèštavše rekatí: Světýi Kostantinú filosofú, narycaemyi Kirilú, tui namú pismena stvori i knigy prěloží, i Methodie bratú ego. Sati bo ešte živi, iže sati viděli ihú. I ašte vùprosiši: Vú koe vrěmę? To vèdětí i rekatí: Jako vú vrěmena Mihaila císarja grúčíska i Borisa kněza blúgaríska, i Rastica kněza moravíska, i Kocelja kněza blatíníska. Vú lěto že otú sùzdania všego mira: 6363 t. j. 863 (Vid. Rački II. str. 139; Šafařík 1851)“.

Jako znameniti so mi tudi letniki, ktere je spisal ruski menih Nestor, ki je živel nekako l. 1056 — 1116 v Kijevu in je v zgodbe domačega mesta vpel povéstnico o narodu ruskem in slovenskem. I njegovi letopisi so večkrat že priobčeni, o katerih imata posebne zasluge celó dva Slovenca: Žiga Herberstein (r. 1486, u. 1566) in dr. Fr. Miklosich (Chronica Nestoris 1860). Po le-tega knjigi se o prirodu sv. Cirila in Metodu k Slovenom v XX. razstavku čita na pr.:

„Slovénomu živušemü kreštenomü, knjazi ihü, Rastislavü i Svjatopolkü i Kocelü, poslaša kü césarju Mihailu, glagoljušte: Zemlja naša kreštena, a nēsti u našü učitelja, iže by ny nakazalü i poučilü našü i protolkovalü svjatyja knigy, ne razumějemü bō ni grečisku jazyku ni latinisku, oni bo ny inako učati, a drugii inako, tēmže ne razumějemü knižinago obraza ni sily ihü: da poslēte ny učitelja, iže ny mogutü sūkazati knižinaja slovesa a razumü ihü . . . I umolena bysta cēsaremī. I posla ja — Methodija i Kostjantina — vü slověniškuju zemlju kü Rastislavu i Svjatopolku i Kocelovi. Sima že prišidūšema načasta sūstavljati pismena azūbukovinaja slověnišky, i prēložista apostolü i jevangelijske . . . Po semī že prēložista psaltyri i ohtoikü i pročaja knigy . . . Methodij že posadi dva popa skoropisica zēlo, i prēložī vīsja knigy ispolni otü grečiska jazyka vü slověniškü itd.“

Obražba domoljubnega čuta.

„Kar je dan brez solca svita,
Kar je noč brez lune mile:
Oj, to človek brez iskrine
Je ljubezni domovine!“

Dr. Lovro Toman.

§. 1. državne postave za ljudske šole velj, da naj se mladina vzgojuje pravno-verski, naj se ji razvijajo njene duševne moči in se ji preskrbé za nadaljno izobražbo prepotrebne vednosti in ročnosti, postavi naj se temelj za vzgojo vrlih ljudi in družabnikov (t. j. državljanov).

Nepristransk opazovalec potrditi mora, da storé slovenski učitelji (o drugih ne govorim), kar jim velewa ta §! Tü ne govorim o tem in unem, da bi zavračal one, ki učitelje ometavajo z blatom.

V mojej razpravi je: Kako izobrazimo domoljubni čut naše dece?

1. Pri vzgojiti ima največ vpliva vzgled učiteljev, tako tudi tukaj. Za Boga, kako mora vzgojiti domoljubno mladino učitelj, ki je vse drugo prej nego domoljub?! Toda, kakor rečeno, slovensko učiteljstvo je domoljubno. Domoljub vzgoja pa vselej domoljube!

2. Ljubiti moremo le tisto, kar dobro poznamo, česar ne poznamo, tega ljubiti ne moremo! To je naravno. Ergo: Če hočeš, da bodo ljubili tvoji učenci svojo domovino iskreno, razkaži jim jo v vsej njenej krasoti!

Poznati morajo domovino! Učimo jih poznavati po znanem pravilu: od bližnjega k oddaljenemu ali od poznatega k nepoznatemu, najprej ožjo, potem širšo svojo očetnjava. Ožja naša domovina je Kranjsko (prav za prav Slovenija t. j. dežele, v katerih prebivajo Slovenci), širša domovina naša pa je Avstro-ogrsko cesarstvo.

Od rojstnega kraja (sela, vasi), ki ga užé poznajo, preidimo k opisu občine, okraja, dežele. Vse to jim opišimo vsakako zanimivo (vidi: „Učitelj. Tov“. 1887. I. „Kranjsko“, metodično obravnaval P. Gross, učit. v Zagorji). Seznanimo svoje učence z znamenitejšimi običaji ter šegami slovenskimi. Če to storimo, ljubili bodo ne le svojo ožjo domovino, nego tudi mili svoj národ! Kdor ne ljubi svojega národa, ta je gotovo slab domoljub! Opišimo jim mesta in znamenitnejše kraje naše dežele, za kar je v 3. in 4. čitanki obilo gradiva! — V tem oziru bila bi potrebna knjiga: „Domoznanstvo kranjske dežele“ (kakor imajo na koroških večrazrednicah „Heimatkunde v. Kärnthen“) z zemljevidom in kratkim zgodovinskim pregledom. Za spoznavanje Avstro-ogrske monarhije je v čitankah obilo gradiva. Treba ga je le razumno uporabljati.